

שאלות ותשובות לסיכום ולחזרה

דף ב (ג)

א. נכרי שיש לו חלק בבכור בהמה או באמו – האם הוא פוטר מן הבכורה?

עובר חמור השייך לנכרי, או שאמו שייכת לנכרי – פטור מן הבכורה בלידתו (בישראל ולא באחרים); מקנך; בקרך וצאנך. (תוס'). ואפילו אין לנכרי אלא שותפות חלקית בעופר או באם. כן סתמה משנתנו. רבי יהודה סובר שאין שותפות נכרי פוטרת מבכורה. (מחלוקתם תלויה בדרשת כל בכור; כל מקנך – האם כולו במשמע או כלשהו). לדבריו, ישראל המקבל בהמה מן הנכרי לפטמה ולחלוק עמו בוולדות, צריך ליתן לכהן דמי חלקו בעובר, אבל אינו קדוש בקדושת הגוף ליקרב – בבכור בהמה טהורה (רש"י ותוס'). ואף מותר בגיזה ובעבודה (ט). ואם נתן לנכרי בהמה בקבלה, לחלוק בשבח או בוולדות, קנסוהו לפדות העובר מיד הנכרי וליתן כל דמיו לכהן. הורה רבא (ג:) שאין מי שחש לרבי יהודה להלכה.

א. יש מן הראשונים שצדד ששותפות נכרי באם אינה פוטרת אלא בבכור בהמה טהורה אבל לא בחמור, שהבהמה הטמאה אינה בכלל מקנך (עפ"י יראים שניב. וע' בספר שאילת דוד שעשה סימוכים לסברה זו. אולם כתבו שמפשות דברי רש"י ותוס' משמע שאינם מחלקים בדבר. עפ"י אור הישר).

ב. הנותן לנכרי בקבלה, לחכמים אין קונסים אותו ליתן לכהן. ורק רבי יהודה קנס כן מפני שלדבריו לא נפטרה בכך מבכורה מן הדין (כמוכה ברמב"ם בכורות ד, ב).

ג. לא חייב רבי יהודה אלא כאשר יש לישראל חלק באם, כגון שחולקים גם בשבח גופה [או שמכר האם לעובר], אבל היתה האם שייכת לנכרי בלבד, אפילו קנה ישראל את כל העובר – פטור (תו"ח, מובא בשטמ"ק; מהרי"ט אלגאזי; חזון איש בכורות טז, א ב). אך אפשר שאפילו אין לישראל אלא חלק קטן באם, די בכך לקדש את הולד בזמן שהולד של ישראל. וצ"ע (חזו"א שם).

ד. צריך עיון לרבי יהודה כשיש לישראל חלק באבר אחד, האם נתקדש אותו אבר. ואפשר דוקא בדבר שעושה אותה נבלה או טרפה ולא באוזן וכד' (עפ"י חזו"א טז, ב). ויש מי שכתב שאין חייב אלא אם יש לישראל שותפות בכל הולד, לא באחד מאבריו. ואפילו האם כולה שלו, אם הוא שותף רק ברגל בוולד – פטור (עפ"י חדושים ובאורים א, א).

ה. שותפות נכרי לרבי יהודה בבכור בהמה טהורה; כתב בשטמ"ק (בתמורה יא: אות כא) שאינו נשחט ללא מום [ואעפ"י שמותר בגיזה ועבודה כנ"ל]. ואולם החזו"א (יה, יט) נקט שנשחט בחוץ ללא מום לפי שאין בו קדושת הגוף כלל (וכ"כ בחדושים ובאורים א, ב). וע"ע זכר יצחק נב, א). ואולם שאר דיני פסולי המוקדשין [מלבד איסור גיזה ועבודה] יש לו, ועושה תמורה (חזו"א שם). [מה שצדדו בתוס' (בסד"ה אבל) שמא בבכור בהמה טהורה יש ליתן לכהן חלק בגוף הבכור ולא דמיו. נראה שלא כתבו כן לפי האמת אלא אילו היה מדובר בבכור בהמה טמאה (וכגרת השטמ"ק באות ט). אכן באמת מדובר על טהורה, כמוכא בתוספתא (ב). וכן הכריח הנצי"ב בחדושים].

התר גיזה ועבודה, האם חל מיד או רק לאחר נתינת דמיו לכהן – ע' בפירוש רבנו גרשום ט: שבתחילה כתב מיד ואח"כ כתב לאחר נתינת דמיו. וצ"ע.

ו. שותפות כהן או לוי באם או בעובר; נראה שדינה כדין שותפות נכרי (חזו"א טז, ח. וע' גם בשו"ת הרשב"א ח"א שסו; טור יו"ד שכא וברמ"א שם סעיף יט).

ז. מתנה לנכרי על מנת להחזיר – פוטרת מן הבכורה. ולהפך, נכרי שנתן לישראל אם ועברה במתנה על מנת להחזיר – חייבת (מנ"ח יח, לה).

ב. א. מה דין מכירת בהמה גסה לעובד כוכבים, לכתחילה ודיעבד?

ב. האם מותר למכור לו עיפר בהמה?

ג. האם מותר למכור לעכו"ם בהמה לעובריה העתידיים, וכן למסור לו בהמה בקבלנות, לחלוק בשבח ובוולדות?

ד. האם מותר לעשות שותפות עם עובד כוכבים?

א. אסרו חכמים למכור בהמה גסה לעובד כוכבים (אם משום גזרת שאלה ושכירות שנמצאת בהמתו עובדת בשבת, אם משום 'נסיוני'. ע' בע"ז טו). עבר ומכר – קונסים אותו לפדותה ממנו עד עשרה בדמיה (ריש לקיש), וללשון אחרת: עד מאה. ואפשר לאו דוקא עשרה ומאה אלא פחות או יותר (כן נסתפקו בגמרא להלן ג. כפרש"י. ובשיטמ"ק נקט שפשוט שקונסים עשרה לל"ק או מאה לל"ב. והספק בגמרא על יותר מכך).

רבי יהודה מתיר בשבורה שאינה יכולה להתרפאות, לפי שאינה בת מלאכה ומיועדת לשחיטה (ומסתבר שאפילו מארכובה ולמטה. תוס'). בן בתירא מתיר בסוס, לפי שעומד לרכיבה ולא למלאכה.

א. מכירת אוון הבהמה לנכרי, משמע בגמרא שמותר [ויש לומר שדינו כמוכר בהמה לשחיטה שמוותר. ורבי מאיר אוסר. ע' ע"ז כ]. אבל צריך עיון שיעור הדבר (עפ"י חזו"א טז, ב).

ב. כתבו הפוסקים שבזמן הזה נוהגים התר למכור להם בהמה גסה. עכ"פ באקראי. וכמה טעמים נתנו לדבר.

ג. המדקדק במעשיו, כשמוכר בהמתו לנכרי יש לו להקפיד לעשות קנין כסף ומשיכה, כיון שנחלקו הפוסקים איזהו הקנין המועיל לנכרי (ע' להלן יג) וצריך לחוש לשתי השיטות. והלא יש כאן ספק בשל תורה, שמא הבהמה עדיין שייכת לישראל ומוזהר על שביתתה בשבת (עפ"י אחיעזר ח"ב טז, א).

ע"ע פרטים נוספים בע"ז טו טז כ.

ב. רב אשי פשט מהברייתא שאסור למכור לנכרי עובר במעו אמו אפילו לרבי יהודה המתיר מכירת שבורה, שהעובר דומה לשבורה העשויה להתרפאות [וגם דרכו כן, שלא כמכירת שבורה שהוא דבר חריג]. עבר ומכר את העובר – קונסים אותו לפדותו עד עשרה בדמיו (כן מתבאר מהברייתא דרבי יהודה. וגם חכמים אינם חולקים בדבר עפ"י רש"י ושטמ"ק; יד הוד ג. ואולם מדקדוק לשון רבנו גרשום ג רע"א לכאורה אין במשמע כן. וכן צ"ב סתימת לשון הרמב"ם (בכורות ד, ב בכורים יב, טו) שאין קונסים אותו על דבר זה).

דוקא בבהמה גסה קנסו, אבל בדקה – לא, ואפילו במקום שנהגו איסור למכרה לנכרי (תוס').

ג. נסתפקו בגמרא הן לר' יהודה הן לחכמים, האם מותר למכור בהמה לנכרי לעובריה העתידיים. וניסו להוכיח ודחו.

משמע קצת שלפי המסקנא (דיקא נמי) אין איסור בדבר, ודוקא בעובר שכבר קיים אסרו וקנסו, ולא במכירה לעובר שעתידי להיות. ואולם בשו"ת הריב"ש (כה) כתב שהבעיה לא נפשטה.

ד. עשיית שותפות עם עובד כוכבים, בבהמה או בשאר נכסים; אבוא דשמואל אסר, שמא יתחייב לו שבועה ונשבע לו בשם עבודת-כוכבים שלו והתורה אמרה לא ישמע על פיך.

א. אעפ"י שמכמה ברייתות נראה שמותר להשתתף עמהם, דלא כאבוא דשמואל – הלכה כאבוא דשמואל (עפ"י רא"ש. וכן פסקו בה"ג (הל' בכורות) ורמב"ם (שותפין ה,י). וכן נפסק בשלחן ערוך או"ח קנו). ורבנו תם הביא ראיה מהגמרא במגילה להתיר מן הדין (מובא בתוס'). ועל כל פנים בזמן הזה שהם נשבעים בקדשים שלהם ואין תופסים בהם אלהות – מותר, שאעפ"י שמזכירים שם שמים ודבר אחר, לא מצינו שנאסרנו בגרם שיתוף לנכרים (וכן הובא ברמ"א שם). וכן התיר רבנו תם לקבל מהם שבועה מטעם נוסף – שהרי הוא כמציל מידם. ורבנו שמואל אסר. [וכתב הרא"ש (בתשובה יח,יא): 'מיהו ירא שמים, כשיראה שהגוי גמר בדעתו לישבע – מה תועלת להשביעו'].

ב. איסור עשיית שותפות – מדרבנן הוא, שעיקר הכתוב בא לנודר או מקיים בשם אלהים אחרים (עפ"י ר"ן סנהדרין סג).

ג. קבלה מן הנכרי לחלק בשבח או בוולדות, אינה בכלל איסור זה, ואף בנתינה לו בקבלה יתכן ומותר (ערא"ש). לא אסרו אלא בשותפות שקרוב הדבר לידי שבועה, ולא בשאר משא ומתן [אם לא ביום אידם] (תוס', רא"ש; או"ח קנו).

דף ג

ג. א. מהו שיעור השותפות המנימלי של הנכרי לפטור מן הבכורה, באם ובעובר?

ב. האם נפלים קדושים בקדושת בכור?

ג. בכור הנדמה באבר מאבריו לבהמה אחרת – האם שינוי זה מהווה 'מום' לשחטו מחוץ למקדש? ומה דין הבכור כששתי עיניו אינן זהות בגדלן או ששתיהן גדולות או קטנות מן הרגיל?

ד. האם מותר לכתחילה למכור לנכרי חלק מן העובר או מן האם, לפטור מן הבכורה? האם מותר להטיל מום בעובר קודם שיצא לאויר העולם?

א. רב הונא אמר: אפילו אזנו בלבד קנויה לנכרי – פוטר מן הבכורה. וכן אמר רבי יוחנן: כל דבר שבלעדיו הבהמה בעלת מום קל – פוטר.

אבל לא בפחות מכן (רמב"ם; יו"ד שכ). וברש"י מבואר שאפילו אין כל האזון שייכת לנכרי אלא שהוא שותף בה – פטור. וברמב"ם אין נראה כן (ע' בטור יו"ד שכ ובבדק הבית). ויש מפרשים כן אף בדעת הרמב"ם (ע' לחם משנה וט"ז. וע"ע חו"ב ה,א).

רבא ורב חסדא אמרו: דוקא שותפות בדבר שבלעדיו היא טרפה [למ"ד טרפה אינה חיה] או גבלה (כגון שהקנה או הוושט שייכים לנכרי – וזה כמ"ד טרפה חיה). וכן דעת רב נחמן. אין חילוק בכל זה בין שותפות בעובר או באם (כן אמר רב פפא לתלמידים).

א. הלכה כדעה ראשונה, וכן נקטו סתמי הסוגיות (עפ"י רמב"ם ורמב"ן תוס' ורא"ש כאן. וכ"כ הריטב"א בתשובה קכ. וכן נפסק בטוש"ע שכ,ד).

ואולם התוס' בע"ז (עא. ד"ה רב אשי) כתבו להחמיר להקנות דבר שעושה אותה טרפה (וכן צדדו כאן, וכ"כ בהגהות מרדכי ביבמות. וכתב הש"ך (שכ סק"ג) שכן יש להחמיר לכתחילה. וכן הביא מאגודה. [ערי"ף ורש"י ב"מ מג שהלכה כרבא כנגד שמואל ורבי יוחנן, שמאביי ורבא הלכה כבתראי, וכיו"ב כתב הרא"ש פ"ד דב"מ סי' ו. ואולם הרי"ד בפסקיו גרס כאן 'רבה'. אך התוס' גרסו 'רבא' ואעפ"י כן פסקו כרבי יוחנן ורב הונא. וצ"ע].